

Født med feil kjønn: Fra kvinne til mann

For 23 år siden satt en redd, liten "jente" seg ned og skrev et brev til Rikshospitalet i Oslo. "Hun" var tolv år og bar på en hemmelighet: "Jeg føler meg som en gutt inni meg, ikke som en "jente". I dag heter gutten Mikael og er 35 år. Tara møter ham sammen med Ask (21) som også har tatt kjønnskorrigerende operasjon fra kvinne til mann. Men hva vil det si å være mann?

Tekst: Lene Wikander

Kilde Magasinet Tara, august 2009

Mikael fikk aldri svar på det første brevet han sendte. Det gjorde ham enda mer redd og isolert, så han turte ikke å sende ett nytt før han ble 15. Men denne gangen svarte Rikshospitalet som er det eneste sykehuset i landet som foretar kjønnsbekreftende behandling. Legen fortalte Mikael at han fortsatt hadde brevet han skrev da han var tolv, men at de mente han hadde vært for ung.

- Det var leit å høre, jeg trengte faktisk hjelp selv om jeg bare var tolv år, sier Mikael i dag.

Etter flere år med psykolog-samtaler, hormonbehandling og operasjoner, er han endelig blitt den mannen han har følt han har vært hele tiden.

Med glimt i øyet og todagers-skjegg setter Mikael seg smilende ned ved cafe-bordet ved siden av Ask. Mikael ser ut som en hvilken som helst mann på gata og Ask som en typisk unggutt. Det ville aldri falt noen inn at de hadde gjennomgått en kjønnsbekreftende behandling dersom de hadde møtt dem på en pub eller et annet sted.

Mikael og Ask kunne valgt å gli inn i samfunnet som anonyme menn slik mange før dem har gjort. Det er i dag rundt 400 personer som har gjennomgått en kjønnsbekreftende behandling i Norge og det blir utført mellom tolv og femten kjønnsbekreftende operasjoner hvert år. Det er like mange biologiske kvinner som blir menn som det er biologiske menn som blir kvinner. De fleste velger anonyme liv som seg selv når de går ut døra på Rikshospitalet, men Mikael og Ask har valgt å stå frem.

- Noen må stå frem for å få ut informasjon, sier Mikael.

- Det er mange misforståelser og fordommer der ute. Vi vet jo av egen erfaring at det er til stor hjelp for mange som sitter og føler seg alene at vi står frem. I tillegg vil vi informere folk generelt; foreldre, foresatte og venner. Målet er at de det gjelder skal få det enda litt enklere enn jeg og Ask har hatt det, sier Mikael mens Ask ser på ham og gliser fra øre til øre.

- Det er helt utrolig, men for bare noen uker siden satt jeg og snakket med faren til Mikael om dette med å stå frem offentlig, forteller han.

- Da begynte faren å fortelle om en gang Mikael hadde vært på TV i 1997. Det var på NRK i et program fra U-redaksjonen. Jeg fikk helt hakeslepp, jeg kunne ikke tro det. Jeg husker så utrolig godt det programmet, det var det som gjorde alt for meg! Det var først da jeg så det TV-programmet at det gikk opp et lys for meg og jeg skjønnte hva som var problemet mitt. Da var jeg elleve år. Hadde det ikke vært for at det var så varmt og Mikael var så svett akkurat da faren hans fortalte dette, hadde jeg gått rett bort og kyssa ham der og da! Begge gutta ler høyt og støyende på gutters vis, men prosessen til Ask fra han var elleve til i dag har vært alt annet enn morsom.

- Jeg hatet å være jente. Jeg hatet navnet mitt. Jeg hatet å måtte ha på meg kjole. Jeg følte meg veldig presset inn i jenterollen som liten. Jeg er vokst opp på landet i et lite tettsted med rundt to hundre mennesker. Det var veldig vanskelig å vokse opp der som annerledes den gangen og er det nok fortsatt, mener Ask som flyttet til Oslo da han begynte på gymnaset.

Mikael hadde det enklere som liten, mener han.

- Jeg hadde heldigvis foreldre som ikke var så opptatt av slikt så jeg arvet klær etter storebrødrene mine og slapp den rosa kjolen på 17. mai. Jeg vokste opp i et miljø der man fikk lov til å være den var, men problemet i begynnelsen var jo at jeg ikke helt visst hvem jeg var, jeg visste bare at noe var feil - forferdelig feil.

Mikael husker fortsatt en gang han og en kamerat skulle leke "doktor". Mikael var bare fire-fem år, men allerede da var han bevisst at noe var grunnleggende feil med kroppen hans.

- Vi skulle liksom undersøke hverandre da og når jeg skulle reparere penisens hans gikk alt helt fint, men da det var hans tur til å reparere det jeg hadde på den tiden så var det alt annet enn greit. Jeg kunne ikke

sette ord på det, men var veldig bevisst på at dette her, det skulle han aldri få se. Jeg slo til og med til faren min en gang fordi han ropte navnet mitt høyt. Han ble jo helt perpleks, men det var så jævlig for meg å høre det jentenavnet så jeg tok det ut på ham, stakkars.

Verken Mikael eller Ask vil fortelle hva de het før, det gjør fortsatt for vondt.

- På mange måter er det jo bare et ord, sier Ask.

- Men det er et ord som tilhører en helt annen person enn den jeg er i dag og det føltes veldig ubehagelig å høre det ordet ganske lenge etter at jeg ble den jeg er. Det var en påminnelse liksom, en påminnelse om at jeg ble født i feil kropp.

Prosessen fra kvinne til mann har vært lang og krevende for begg to. Det er ikke tillatt å påbegynne kjønnsbekreftende behandling før fylte 18 år så både Mikael og Ask følte at ventetiden ble veldig lang.

- Det var alle de små tingene som ble så vanskelig i lengden, sier Ask.

- Inndelingen av jenterekker og gutterekker i gymmen på skolen, dusjinga etter gymmen, sånne ting. Jeg tenkte alltid `aaargh, hvorfor må jeg stå her med jentene?` Det føltes så utrolig feil, sier Ask som hele tiden følte han møtte konstante påminnelser om at noe var galt med ham i barndommen.

- Det var et enormt savn etter noe som jeg så i andre gutter og selv ville ha. Og selv om mange brikker falt på plass da jeg så det TV-programmet med Mikael, tok det likevel en stund før alt var klart for meg. En stund trodde jeg at jeg kanskje var lesbisk fordi jeg overhørte en klassekamerat som sa at alle lesbiske kvinner oppførte seg som mannfolk. Men det stemte jo liksom ikke det heller for jeg var jo ikke kvinne! Ask smiler.

Mikael på sin side, valgte å isolere seg i barndommen.

- Jeg nektet rett og slett å gå på skolen i lange perioder. Det var veldig vanskelig for meg å møte andre mennesker når jeg ikke var komfortabel i min egen kropp. I omgang med andre blir du hele tiden påminnet hva som er galt, at du er en annen enn den de oppfatter deg som og det er en vond følelse. Så da valgte jeg isolasjon. Men det fungerte jo ganske dårlig i lengden, ler Mikael som i dag syns aller mest synd på foreldrene sine.

- Foreldrene mine var veldig fortvilet og ble egentlig lettet da jeg fortalte dem hva det var etter at jeg hadde snakket med Rikshospitalet som femtenåring. De ble lettet fordi da visste de endelig hva det var og kunne gjøre noe med det.

Ask ble imidlertid ikke møtt med like stor forståelse fra sine foreldre.

- De må jo lenge ha skjönt at det var noe som ikke var helt som det skulle være, men da jeg sa det til foreldrene mine som 17-åring ble det veldig vanskelig. I dag tror jeg vel at de var så negative og lite forståelsesfulle fordi de ikke visste hva de skulle gjøre. Jeg tror ikke de reagerte som de gjorde for å være negative, men rett og slett av uvitenhet. Moren min visste jo enda mindre enn det jeg visste på den tiden og jeg visste jo langt i fra alt. Hun var ikke sint heller, men svært lite behjelpelig og viste ingen forståelse, forteller Ask.

Da Mikael og Ask kom i kontakt med legene på Rikshospitalet ble det igangsatt en lang behandling som består av samtaler med psykolog, hormonbehandling og til slutt de nødvendige operasjonene. For å komme dit må man få diagnosen transseksualisme av kvalifiserte leger.

- Når jeg først fikk diagnosen transseksualisme var det jo en lettelse slik det har vært for de aller fleste som er født i feil kropp, sier Mikael.

- Men det vi ikke liker er at vi i omtale sånn i samfunnet for øvrig på en måte har blitt vår egen diagnose. Mange kaller oss transseksuelle også etter at vi er ferdig operert. Har man kreft, får man en kreftdiagnose. Blir man kurert, sier jo ikke folk lenger at man har kreft eller kaller en for "kreftpasienten". For oss er det viktig å formidle at vi etter kjønnsbekreftende behandling er kvinner og menn - enkelt og greit!

Mikael er nestleder i Harry Benjamin Ressurssenter (HBRS) som arbeider for mennesker som søker eller har fått diagnosen transseksualisme og som går igjennom en kjønnskorrigerende behandling på Rikshospitalet.

- Det er svært viktig at det finnes en organisasjon som HBRS, mener Mikael.

- Vi gir råd, veiledning og støtte hvis noen trenger det. Har de de valdig vanskelig i en periode kan vi være der for dem og har besøkstjeneste på sykehuset hvis folk ønsker det.

Både Mikael og Ask har gjennomgått et dramatisk identitetskifte. I dag har de ikke bare nytt navn og personnummer, men også en ny kropp. Men hva vil det si å være mann? Ble det som forventet?

Mikael har akkurat satt i gang en ivrig diskusjon om forskjellen på diverse mønstret kaffeservise med Tara's kvinnelige fotograf så noen utpreget macho mannsrolle ser det i hvert fall ikke ut til at akkurat han

har etterstrebet. Ask ler.

- Man glemmer jo ikke den man har vært, men det er mye lettere å uttrykke de feminine sidene nå når det ikke føles farlig på samme måte ovenfor andre, mener han.

Mikael mener at det å være mann for ham handlet om å bli komfortabel med seg selv.

- Jeg har jo ikke jaktet på en rolle, jeg har jaktet på meg selv. Å få lov til å vise meg selv slik jeg virkelig er - i alle fasetter. Dypest sett er det vel det alle mennesker vil, er det ikke det? Å bli sett og oppfattet som den de virkelig er? Og hva er egentlig en mann i dag? Til og med de som er født menn kan vel lure på det av og til. For meg handler det om å bli sett på som den jeg føler meg som selv.

Ask er enig:

- Igjen handler det om de små tingene. Jeg skulle jo ønske at operasjonene hadde fått bort alt det kvinnelige ved kroppen min at den fungerte hundre prosent som mann, men så har jeg jo innsett at sånn blir det ikke. Likevel er dette godt nok, for endelig samsvarer mitt ytre med mitt indre, mener han.

Det er omfattende operasjoner som skal til for at en kvinnekropp skal bli en mannskropp. Man må ta hormoner resten av livet, bryster og livmor må fjernes og en penis må skapes. Det er sistnevnte som oftest byr på problemer.

- Sånn som det er i dag så fungerer ikke penisene våre tilfredsstillende, sier Mikael. Det blir mest estetisk, men for meg er det ikke det det går på. Det handler om selvfølelsen og det å endelig ha noe du skulle hatt fra fødselen av, mener han.

- Vi kan få ereksjon ved hjelp av en pumpe, men disse pumpene er jo laget for biologiske menn med ereksjonssvikt og byr på problemer når det kommer til en konstruert penis. Det er et stort forskningsarbeid som må gjøres her, men desverre så er ikke dette temaet så veldig høystatus å forske på blant leger og derfor går det tregt. Men heldigvis er det jo andre ting enn bare penis som kan tilfredsstille en kvinne og vi får jo orgasme, smiler han lurt.

Både Mikael og Ask er heterofile menn som forelsker seg i kvinner, men ingen av dem har kjærester nå.

- Det er nok mer komplisert for oss enn for mange andre å innlede et forhold. De færreste starter jo et nytt forhold med å fortelle de aller mest personlige og heavy tingene om seg selv, men det må vi gjøre på et langt tidligere tidspunkt enn dere andre, sier Mikael.

- I visse tilfeller skulle jeg jo ønske at jeg slapp å fortelle alt dette her når jeg møtte en ny kvinne, men nå er det nå en gang sånn.

Ask mener at det store spørsmålet hele tiden er *når* man skal fortelle det.

- Skal jeg gjøre det med en gang vi treffes? Etter at vi har rota litt? Når jeg vet det kan bli noe seriøst?

- Ja, det er vanskelig det der, nikker Mikael.

- Man vil jo ikke falle for mye før man sier det, for blir man avvist så er jo det forferdelig. Det må likevel være kommet så langt at man virkelig vet at dette er noe man vil. Vi lyver jo ikke ved ikke å si det med en gang, men likevel vil nok noen oppleve det som løgn. Det er en vanskelig balansegang, men folk flest tar det veldig fint. I min situasjon har det faktisk oftest vært mine egne fordommer som har stått i veien. Mine egne fordommer om hvordan jeg har trodd folk ville reagere, men til dags dato har jeg enda ikke møtt på noen negative reaksjoner, sier Mikael.

Siden livmoren er fjernet, mener begge at det er en sorg at de ikke kan få barn.

- Vi kan jo få barn, bare ikke våre egne barn og det er selvfølgelig en sorg for mange, mener Mikael.

- Likevel diskuteres det hvorvidt mennesker med diagnosen transseksualisme skal få lov til å fryse ned egg og sperm før den kjønnsbekreftende behandlingen starter, men her er det store uenigheter, understreker Mikael som altså ikke lenger vil kalles nettopp transseksuell.

- Vi får en diagnose, men vi blir ikke vår egen diagnose, sier han. Diagnosen er ikke vår identitet. Vi søkte hjelp for å bli menn og det er det vi er i dag. Menn. Både utenpå og inni.

Det er vanlig at personer med diagnosen transseksualisme opplever fra barndommen eller puberteten at de psykisk og sosialt tilhører det motsatte kjønn, dvs. motsatt av hans eller hennes somatiske kjønn. Dette kan for vedkommende få store dramatiske følger.

Oppveksttiden kan bli forvirrende og vanskelig både for personen selv og dens familie. Han eller hun kan oppleve det vanskelig og få egen familie og barn. Problemet oppstår i den sosiale omgangen med så vel skolekamerater, arbeidskolleger, venner og naboer.

De problemene som en del personer i denne gruppen opplever er så alvorlige at det blir en stor psykisk påkjenning. En del får selvmordstanker og noen ser selvmord som en siste utvei. En Svensk og en Nederlandsk undersøkelse viser at 1 av 4 personer i denne gruppen har forsøkt å ta sitt eget liv før de kom i behandling.

Noen personer i denne gruppen har ikke noe minne av at de noen gang har kjent at de har tilhørt noe annet kjønn en det de opplever å være. Dette innebærer at man vanligvis beskriver diagnosen som et "Nature mistake".

All erfaring med behandling av personer med denne diagnosen viser at det ikke er noe som "går over", men at det er en livslang prosess. De aller fleste får et bedre liv etter å ha gjennomgått kjønnsbekreftende behandlingen. Den psykiske helsen styrkes, selvmordsfrekvensen går kraftig ned, og mange fungerer bra i skole og arbeidsliv.

Kilde: Harry Benjamin ressurscenter

Fra kvinne til mann

For personer med diagnosen transseksualisme blir følelsen og ubehaget av å leve i feil kropp så sterkt at de før eller senere må søke hjelp.

I Norge har Rikshospitalet landsfunksjonen for behandlingen av personer med diagnosen transseksualisme. Det betyr at det kun er ved GID - klinikken på Rikshospitalet man utfører en trippel behandling (psykiatrisk evaluering, hormonbehandling og kirurgi) av personer i denne gruppen.

Det er nødvendig at man oppsøker sin fastlege for henvisning til psykiater eller psykolog i nærheten av der man bor for så å bli henvist til GID - klinikken på Rikshospitalet.

Når psykolog eller psykiater har sendt henvisning til GID, vil man bli innkalt til konsultasjonstime hos psykolog og psykiater for diagnostisk vurdering. Det dreier seg om blant annet å bekrefte diagnosen transseksualisme, også i forhold til sosiale eller psykiske problemer. Man vil så ha jevnlig kontakt med psykolog og psykiater i en evalueringsperiode som vanligvis varer i et år.

Når klienten har fått diagnosen transseksualisme, og GID anbefaler kjønnsbekreftende behandling, vil man bli undersøkt hos endokrinolog (hormonspesialist). Dersom det ikke er til hinder for videre behandling, vil man begynne den hormonelle behandlingen. I løpet av evalueringen forventes det at klienten starter virkelighetserfaringen ("Real Life Test"). Det er for å se om klienten mestrer situasjonen i samfunnet som det kjønn klienten opplever at han/hun er.

Etter et til to år på hormonell behandling, vil man bli satt opp til kirurgisk behandling, dersom den tverrfaglige gruppen mener at det er forsvarlig.

Den beskrevne saksgangen vil ta ca tre år, men kan variere ut i fra at det er individuell behandling.

Det er i dag ca 500 personer som har gjennomgått en kjønnsbekreftende behandling i Norge og fått nytt juridisk personnummer, som betyr at de er likestilt juridisk som mann og kvinne på samme måte som andre kvinner og menn i samfunnet. De siste årene er det blitt utført ca. 20 kjønnskorrigerende operasjoner hvert år ved Rikshospitalet.

Kilde: Harry Benjamin ressurscenter